

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในการที่จะหาวิธีการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสร้างสรรคสังคมและประเทศชาติในอนาคต ซึ่งกระบวนการที่ช่วยเพิ่มคุณค่าทรัพยากรมนุษย์ ก็คือ ระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

การศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในรูปของการเพิ่มความรู้ความสามารถ และทักษะ จนอาจจัดได้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง ที่ช่วยเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้น หรือที่เรียกว่า มีมูลค่าของ “ทุนมนุษย์” (Human Capital)¹ การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเข้าใจตนเองและโลกได้อย่างลึกซึ้ง การศึกษามีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการผลิตและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้หลายทาง บุคคลที่ได้รับการศึกษาดีจะสามารถรับข่าวสารใหม่ ๆ ได้เร็ว และมีวิจรณ์ญาณในการใช้ข่าวสารปัจจัยการผลิต และเทคนิคในการผลิตใหม่ ๆ ได้เร็วและได้ดีกว่า โดยเฉพาะในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ข่าวสาร สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก แรงงานที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าจะได้เปรียบแรงงานที่มีการศึกษาต่อยกกว่า ดังจะเห็นได้จากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น เยอรมัน ประเทศในยุโรปอื่น ๆ และอเมริกา หรือประเทศอุตสาหกรรมที่เจริญแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่าประเทศเหล่านั้นได้ลงทุนด้านการศึกษาหรือทรัพยากรมนุษย์ไว้นานแล้ว จากหลักฐานชี้ชัดว่าก่อนจะมีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและสังคมในสมัยเมจิ (Meiji Restoration, 1860's) ของญี่ปุ่นนั้น “ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ของผู้ชายทั้งหมดของประเทศญี่ปุ่น และ 15 เปอร์เซ็นต์ของผู้หญิงญี่ปุ่นได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการจากนอกร้านแล้ว และมีจำนวนนักเรียนที่เข้าโรงเรียนทั้งหมดมากกว่า 1,100,000 คน ในทะเลโคยา ซึ่งก็คือโรงเรียนชั้นประถมศึกษาของเอกชนสำหรับประชาชนเดินถนนทั่วไป ส่วนชนชั้นนุติ หรือพวกซามูไร นั้นอาจจะอ่านออกเขียนได้กันทั้งหมดและพวกพ่อค้าและชาวนาจำนวนมากก็สามารถ

¹ รั้งสรรค ณะพรพันธ์, เศรษฐศาสตร์การคลังว่าด้วยการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

อ่านออกเขียนได้แล้ว ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแนวความคิดเกี่ยวกับการประถมศึกษาในระดับสากลได้เป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างรวดเร็วในญี่ปุ่นสมัยนั้นแล้ว”²

ในทำนองเดียวกัน “เยอรมันนี้ได้เริ่มก่อนใครเป็นพิเศษ ดูเธอร์ได้ประกาศตั้งแต่ค.ศ.1524 ว่าเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องส่งบุตรหลานไปโรงเรียน และในบางรัฐที่มีความก้าวหน้าได้ดำเนินการให้บรรลุตามภาระกิจนี้นานก่อนที่จะมีการอุตสาหกรรมเสียอีก”³

เพื่อจะเน้นให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์และการศึกษา ในปี ค.ศ.1963 กระทรวงศึกษาธิการของญี่ปุ่น ได้ออกสมุดปกขาว ในหัวข้อการเจริญเติบโตและการศึกษาในญี่ปุ่น ได้กล่าวเน้นว่า “ปัจจัยที่เหมือนกันปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 20 ในประเทศญี่ปุ่น แคนาดา เยอรมันตะวันตก อิสราเอล รัสเซีย และอเมริกา คือความสนใจอย่างใหญ่หลวงเกี่ยวกับการศึกษาด้านเทคโนโลยี”⁴

และนอกจากนี้นักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้มีความเห็นว่าการศึกษาเป็นการลงทุน ดังที่ Alfred Marshall ได้กล่าวว่า “การศึกษาเป็นการลงทุน การลงทุนนี้มีผลตอบแทนสูงกว่า การลงทุนชนิดอื่น” Adam Smith มีความเห็นว่าการศึกษาเป็นการลงทุนเพราะทรัพย์สินของชาติ (The Wealth of Nations) เพิ่มขึ้นได้ จากคนงานที่ใช้ฝีมือที่ได้ร่ำเรียนลงทุนแสวงหามา

นอกจากนี้ Benson⁵ ได้ให้ความคิดเห็นว่า “ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศเกิดจากการลงทุนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่การที่มนุษย์จะมีทักษะ และเป็นคนที่ผลิตสิ่งต่าง ๆ นั้นมาได้ ต้องเกิดจากระบบการศึกษา เพราะเหตุนี้เอง ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับการลงทุนทางการศึกษา”

โรเบิร์ต เอ็ม โซโล ได้ศึกษาโดยใช้ฟังก์ชันการผลิต (Production Function) เพื่อจะอธิบายการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และได้ชี้ให้นักเศรษฐศาสตร์ตระหนักถึงรายจ่ายในการศึกษาว่าเป็นรูปหนึ่งของการลงทุน⁶

² kazushi Ohkawa and Henry Rosovsky, "A Century of Japanese Economic Growth" The State and Economic Enterprise in Japan, Edited by William W. Lockwood. (New Jersey: Princeton University Press, 1965), P.59.

³ เล่มเดียวกัน, หน้า 108.

⁴ เล่มเดียวกัน, หน้า 107

⁵ Benson, C.S., The Economics of Public Education, Boston: Houghton Mifflin Co, 1978., p15.

⁶ Robert M. Solow. "Technical Change and the Aggregate Production Function," Review of Economics and Statistics, 39 (August 1957).

ศาสตราจารย์ ริวเดอร์ ดับเบิลยู ชูลท์ส ซึ่งว่าการลงทุนในการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการอธิบายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และพบว่าประมาณร้อยละ 20-40 ของผลผลิตรวมที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการลงทุนทางการศึกษา การลงทุนทางการศึกษาทำให้แรงงานมีประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผลผลิตรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ⁷

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จะดำเนินต่อไปได้ด้วยดี ด้วยเหตุที่ประชาชนมีพื้นฐานทางด้านการศึกษาอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศไทย รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา ดังเห็นได้จากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับสูงที่มีความสำคัญและมีบทบาทในการพัฒนาประเทศมาก

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่ใช้เงินลงทุนสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาระดับอื่น ๆ เงินที่ใช้จัดการศึกษาให้กับนักศึกษา 1 คนในมหาวิทยาลัย ถ้านำไปให้โรงเรียนประถมศึกษาก็จะรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาได้ 12 คน และถ้านำไปให้โรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาจะรับนักเรียนได้ 9 คน ในด้านผลประโยชน์ตอบแทนที่ได้จากการลงทุนทางการศึกษา (Cost – Benefit) ผลการวิจัยในเรื่องนี้ของ Mark Blaug (1971) ซึ่งให้เห็นว่าอัตราค่าตอบแทนที่สังคมได้รับ (Social Rate of Return) จากการลงทุนผลิตบัณฑิต นักศึกษา มีค่าน้อยกว่าอัตราค่าตอบแทนจากการศึกษาระดับอื่น ๆ ทั้งหมด

แม้จะมีผู้ไม่เห็นด้วยกับการขยายการลงทุนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย แรงผลักดันอันเกิดจากความต้องการของสังคม กลับมีมากกว่าและมีอิทธิพลสูงขึ้นทุกปี ทั้งนี้เป็นเพราะผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นการจัดการศึกษาและโครงสร้างของระบบราชการไทยยังจูงใจให้คนอยากได้ปริญญาสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากการให้เงินเดือน การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งในระบบการทำงานของไทยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับวุฒิปริญญาบัตรมากกว่าความสามารถประสบการณ์ส่วนบุคคล จึงทำให้คนอยากเรียนต่อ ทันทีที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็คิดที่จะเข้าเรียนมหาวิทยาลัย แรงผลักดันอันเกิดจากความต้องการรับบริการการศึกษาทำให้รัฐต้องขยายที่เรียนเพิ่มขึ้น เช่น ยอมให้เอกชนเข้ามาบริหารการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และยกวิทยฐานะของสถาบันฝึกหัดครูโรงเรียนอาชีวศึกษา และโรงเรียนในสาขาพิเศษอื่นๆ ให้เป็นวิทยาลัย นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ

⁷ T.W. Schultz, "Capital Formation by Education," Journal of Political Economy, 68 (December 1960.)

คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งนี้ เปิดรับนักศึกษาได้กว้างขวางและเปิดให้ผู้ด้อยโอกาสเข้าเรียนมากขึ้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากในการจัดและให้บริการการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของรัฐ มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องการศึกษา ยังคงมีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษานในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้ จำเป็นต้องไปศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ซึ่งการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้น จะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงกว่าการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

มหาวิทยาลัยพายัพ จัดเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งที่จัดตั้งโดย มูลนิธิสภาคริสตจักรในประเทศไทย หลังปี พ.ศ. 2512 เมื่อรัฐบาลออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการสถาบันอุดมศึกษาขึ้น สภาคริสตจักรในประเทศไทยได้ยกฐานะของโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยแมคคอร์มิค และโรงเรียนพระคริสตธรรมแมคกิลวารีขึ้นเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนใช้ชื่อว่า "วิทยาลัยพายัพ" เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 และได้เปิดสอนครั้งแรกในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2517 ในระดับปริญญาตรี 7 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา สาขาวิชาบริหารงานบุคคล และระดับอนุปริญญา 1 สาขาวิชา คือ อนุปริญญาพยาบาลและอนามัย ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ได้เปิดสอนเพิ่มขึ้นอีก 3 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาการตลาด สาขาวิชาการเลขานุการ และสาขาวิชาการบัญชี การดำเนินงานของวิทยาลัยพายัพประสบความสำเร็จก้าวหน้ามาตามลำดับ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2527 ทบวงมหาวิทยาลัยอนุญาตให้เปลี่ยนฐานะวิทยาลัยพายัพ ขึ้นเป็น "มหาวิทยาลัยพายัพ" จากการเริ่มดำเนินการสอนในปี พ.ศ. 2517 มีจำนวนนักศึกษา 189 คน ได้เพิ่มสูงขึ้นเป็น 8,298 คน ในปี พ.ศ. 2540 และในปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2542) มหาวิทยาลัยพายัพ มีการเปิดสอนในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ทั้งสิ้น 10 คณะ (ระเบียบการศึกษาและหลักสูตรการศึกษา มหาวิทยาลัยพายัพ, 2541)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในมหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนนั้น จะต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ ค่อนข้างสูงกว่าการศึกษาในสถาบันของรัฐ และเนื่องจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันตลาดแรงงานไม่สามารถดูดซับเอาผลผลิตจากสถาบันอุดมศึกษาได้มากนัก ภาวะการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับนี้จึงเพิ่มขึ้นทุกปี ประกอบกับขณะนี้เศรษฐกิจไทยกำลังประสบกับภาวะวิกฤต ส่งผลกระทบต่อรายได้ ของประชาชนในประเทศ และส่งผลกระทบต่อการลงทุนทางการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในคณะบัญชี การเงินและการธนาคาร มีจำนวนนักศึกษาลดลง ทั้งนี้เนื่องจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมา ได้

ส่งผลกระทบต่อตลาดเงินและตลาดทุน ชะลอตัวลง ทำให้ความต้องการแรงงาน ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องลดลง แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศเพื่อให้เจริญก้าวหน้าในอนาคตนั้น ต้องมีการพัฒนาตลาดเงินและ ตลาดทุน ซึ่งจำเป็นต้องใช้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่เกี่ยวข้อง เช่นบัณฑิตคณะบัญชี การเงินและการธนาคาร และจากความสำเร็จในบทบาทของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบกับการมองเห็นว่าการศึกษาเป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับชีวิต เป็นสิทธิของมนุษยชน เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างสติปัญญาความเฉลียวฉลาด ทำให้คนรู้จักแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ทำให้เกิดความสามารถคิด กลมเกลียว ทำให้คนสืบทอดค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม และจิตสำนึกทางการเมืองที่จงรักภักดีต่อระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ ทำให้มีการเน้นความสำคัญของการจัดการงบประมาณเพื่อการศึกษา และเนื่องจากความจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศ การใช้จ่ายเงินลงทุนทางการศึกษาจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง จะใช้จ่ายตามใจชอบไม่ได้เพราะการนำเงินมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาย่อมทำให้ทรัพยากรเพื่อการลงทุนและการให้บริการด้านอื่น ๆ ลดน้อยลงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้นยังต้องตระหนักถึงงบประมาณที่ต้องจ่ายออกไปเป็นจำนวนที่สูงกว่าสถาบันของรัฐเป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้ก็ย่อมเป็นที่สงสัยว่าในแง่ผลตอบแทนจากการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเอกชนนั้นจะมีมากน้อยเพียงใด การศึกษาถึงอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลนั้นเป็นส่วนหนึ่งของผลตอบแทนในการลงทุนทางการศึกษาที่จะช่วยให้ทราบถึงต้นทุน และผลประโยชน์ที่บุคคลได้รับจากการลงทุนทางการศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเอกชน และเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาวางแผนและดำเนินงานในระดับอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนส่วนบุคคลของการลงทุนทางการศึกษาของนักศึกษาคณะบัญชี การเงินและการธนาคาร มหาวิทยาลัยพายัพ
2. เพื่อวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลของการลงทุนทางการศึกษาของนักศึกษา คณะบัญชี การเงินและการธนาคาร มหาวิทยาลัยพายัพ
3. เพื่อใช้ข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการแนะแนวนักศึกษาและผู้ปกครองในการประเมินกำลังด้านการลงทุนส่วนบุคคลเพื่อการศึกษา ก่อนการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา เอกชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงต้นทุนเฉลี่ยส่วนบุคคล ของการลงทุนทางการศึกษาของนักศึกษาคณะบัญชี การเงินและการธนาคาร
2. ทราบถึงอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล จากการลงทุนทางการศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ และใช้ในการจัดสรรงบประมาณส่วนบุคคลให้มีประสิทธิภาพ
3. รายละเอียดเกี่ยวกับต้นทุนส่วนบุคคลของนักศึกษา จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครอง และนักเรียนในการประเมินกำลังความสามารถทางการเงินของตนเองก่อนที่จะตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลของการลงทุนทางการศึกษา จะศึกษาเฉพาะผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี หลักสูตรภาคปกติ ในคณะบัญชี การเงินและการธนาคาร มหาวิทยาลัยพายัพ โดยพิจารณาเฉพาะผลตอบแทนส่วนบุคคล และต้นทุนส่วนบุคคลเท่านั้น ซึ่งต้นทุนและผลตอบแทนที่เกิดแก่บุคคลนั้นคิดเฉพาะส่วนที่วัดได้เป็นตัวเงินในทางเศรษฐศาสตร์ ทั้งนี้ในส่วนของต้นทุนส่วนบุคคลจะคิดจากค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้สถาบันการศึกษาโดยคิดจากปีการศึกษา 2538 เป็นเกณฑ์ และค่าใช้จ่ายส่วนตัวของนักศึกษา รวมถึงต้นทุนเสียโอกาสที่เกิดขึ้น เนื่องจากการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี และสำหรับผลตอบแทนส่วนบุคคลนั้นจะคิดเฉพาะรายได้ส่วนที่เป็นเงินเดือนเท่านั้น

นิยามศัพท์

1. นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาระดับปริญญาตรี (หลักสูตรภาคปกติ) คณะบัญชี การเงิน และการธนาคาร มหาวิทยาลัยพายัพ
2. ต้นทุนการลงทุนทางการศึกษา หมายถึง ต้นทุนทางสังคมและต้นทุนส่วนบุคคล^๑
3. ต้นทุนทางสังคม ได้แก่
  - 3.1 ต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยพายัพในแต่ละปี ประกอบด้วยรายการต่าง ๆ เช่น เงินเดือนอาจารย์ผู้สอน เงินเดือนพนักงาน ค่าใช้จ่ายวัสดุ
  - 3.2 ต้นทุนการลงทุนด้านทรัพย์สิน หมายถึง ค่าใช้จ่ายในสิ่งก่อสร้าง อาคาร และที่ดินของมหาวิทยาลัยพายัพ
4. ต้นทุนส่วนบุคคล หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่นักศึกษาต้องสูญเสียไปในระหว่างที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย
  - 4.1 ต้นทุนทางตรงส่วนบุคคลเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรส่วนตัวในการศึกษา อาทิ ค่าเล่าเรียน ค่าบำรุงการศึกษา และค่าธรรมเนียม นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายส่วนตัว เช่น ค่าหนังสือ อุปกรณ์การศึกษา ค่าเครื่องแต่งกาย
  - 4.2 ต้นทุนทางอ้อมส่วนบุคคล เป็นต้นทุนที่เกิดจากการเสียโอกาสของบุคคลที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาแทนที่จะไปประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้
5. ผลตอบแทนส่วนบุคคล คือ รายได้หลังหักภาษีส่วนที่เป็นเงินเดือนเท่านั้นไม่รวมถึงรายได้พิเศษอื่น ๆ
6. อัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล จะคิดจากต้นทุนส่วนบุคคล เช่น ค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และค่าเสียโอกาสที่ผู้ปกครองหรือนักศึกษาเสียไปเพื่อการเรียนในมหาวิทยาลัย สำหรับรายได้นั้นคิดจากรายได้หลังหักภาษี เนื่องจากรายได้สุทธิที่บุคคลได้รับนั้นคือรายได้หลังหักภาษี

^๑ Mark Blaug, The Rate of Return to Investment in Education in Thailand, Bangkok : National Education Council, 1971.